



במלכודת המפלגתיות: ישראל זנגוויל וההגנה העצמית | נטע ארליך

ישראל זנגוויל (1864-1926) היה סופר, מתרגם ופעיל ציוני יהודי-בריטי. ב־1895, זנגוויל בן ה־31 פגש את הרצל ונהפך לתומך נלהב של התנועה הציונית. הוא אף ביקר בארץ ישראל שנתיים לאחר מכן, אך בהמשך דרכו הפוליטית עזב את התנועה הציונית והקים את התנועה הטריטוריאליסטית שביקשה למצוא ליהודים מקום מקלט כלשהו שיהיה זמין לקליטה המונית של יהודים ויאפשר שלטון עצמי יהודי. עולה שאלה, אם כן, האם יש להתייחס אל זנגוויל כאל פעיל "ציוני", ונדמה שהתשובה היא כן: גם לאחר פרישתו מההסתדרות הציונית נותר זנגוויל אוהד של הרעיון הציוני, ובמיוחד לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה, והכרזת בלפור ב־1917, שהפכו את ההתיישבות היהודית לבת קיימא ואת הקמת הבית היהודי בארץ ישראל לבת השגה. ואכן, התנועה הטריטוריאליסטית פורקה שנים בודדות לאחר מכן, ב־1925.

את התנועה הטריטוריאליסטית (י"ט"א – יידישע טעריטאריאליסטישע ארגאניזאציע) הקים זנגוויל בלונדון ב־1905, לאחר שההסתדרות הציונית דחתה את הצעה אוגנדה. ההצעה לשגר לאוגנדה משלחת שתבדוק אם האזור יתאים להתיישבות יהודית עלתה לראשונה לדיון בקונגרס הציוני השישי, בקיץ 1903, כארבעה חודשים לאחר פוגרום קייסינב שטלטל את העולם היהודי. הצעת אוגנדה נתקבלה אז ברוב דחוק, דבר המבטא את תחושת הדחיפות להצלת יהדות האימפריה הרוסית – שכפי שהתברר, אכן עמדה אז על סיפו של גל פוגרומים אכזרי שנלווה למלחמת רוסיה-יפן ולמהפכת 1905 הכושלת. אך בקונגרס הציוני השביעי ב־1905 בוטלה הצעת אוגנדה באופן סופי. התנועה הטריטוריאליסטית לא שללה התיישבות יהודית בארץ ישראל ובמובן זה לא הייתה עוינת לתנועה הציונית. למעשה טריטוריאליסטים רבים ראו עצמם ציונים.

ב־1907 פרסם זנגוויל את ספרו באנגלית 'קומדיות מהגטו', Ghetto Comedies: קובץ סיפורים קצרים טרגי-קומיים על חיי היהודים בשטעטל, בעיירה. הסיפור שלפנינו נכלל בו. כותרתו היא למעשה מילה ברוסית בתעתיק לאנגלית: samoobrona, קרי "ההגנה העצמית". הוא עוסק בניסיונו הכושל של צעיר ושמו דוד להקים יחידת הגנה עצמית בעיירה מילובקה לקראת פוגרום שעתיד לפרוץ בה. ניסיונותיו נדחים פעם אחר פעם בידי תושבי העיירה – הפונדקי, סוחר העצים, סוחר הסוסים, סוחר הפרוות, הרוקח, הצנזור המשומד, הרצען החסידי וכן הלאה. כל אחד מהם, בתורו ומטעמיו הוא (טעמיו הפוליטיים, בדרך כלל) מבטל את הצעתו של דוד להקים הגנה עצמית.

ויכוחים אלה משקפים את העובדה שב־1907 כבר היו מספר רב של זרמים פוליטיים יהודיים מתחרים: התנועה הציונית לפלגיה הבונד, הקליין בונד, וכן תנועות אוטונומיסטיות כמו הסיימיסטים וכמובן התנועה הטריטוריאליסטית של זנגוויל עצמו – ושתי תנועות שקמו סמוך לימי הקמתה, הסר"פ (המפלגה היהודית הסוציאליסטית) והס"ס (המפלגה הציונית הסוציאליסטית). נוסף על כך, יהודים דגלו גם במפלגות לא יהודיות, כמו פפ"ס (המפלגה הפולנית הסוציאליסטית), ס"ד (סוציאלי־רבולוציונרים), ס"ד (סוציאלי־דמוקרטים), קד"ט (מפלגת הקונסטיטוציה הדמוקרטית), אנרכיסטים, מנשביקים ובולשביקים. ללא הועיל מנסה דוד להדוף את פוליטיזציה היתר הפושה בקרב היהודים, והסוף הטראגי של הסיפור לא מותיר לקורא אלא להצטער על חוסר היכולת של יהודי העיירה להתאחד ולהתעלות מעל הפערים האידיאולוגיים בשעת חירום.

מה עורר את זנגוויל לכתוב על הגנה עצמית יהודית? ב־1905 בוצעו מאות פוגרומים מזוועים נגד היהודים בכ־660 מקומות באימפריה הרוסית, ובמהלכם נרצחו כ־3,000 יהודים. בסיפורנו, דוד מציין כי ב־638 מקומות פרצו פוגרומים, מספר הקרוב מאוד להערכות ההיסטוריות שיש בידינו היום. הקריאה להגנה עצמית נהפכה לנושא בוער ברחוב היהודי, כפי שניתן לראות גם במאגר המקוון "עיתונות יהודית היסטורית": "סביב שנת 1905 יש עלייה ניכרת בשימוש במושג "הגנה עצמית". פוגרום קישינב במיוחד, ושירו של ביאליק על הפוגרום הזה, 'בעיר ההריגה', שהדגיש את הפחדנות של הגברים היהודים (ולא הזכיר את מעשי ההגנה העצמית, שאכן ננקטו בקישינב נגד הפורעים), היוו נקודת מפנה בתפיסת ההגנה העצמית בקרב היהודים. בשיר ההקדמה שהוסיף ז'בוטינסקי לתרגומו לרוסית ל'בעיר ההריגה' מופיעה קריאה מובהקת ליהודים לקחת את גורלם בידיהם, ולהקים הגנה עצמית, כפי שאומר הפזמון: "מי לי מי, אם אין אני לי? / התלפדו אחים לקרב!" (מתרגומו של חנניה רייכמן).

מאז, הדיון על ההגנה העצמית, על נחיצותה ועל יעילותה התפשט והלך, וכמוהו גם ההקמה בשטח של ארגונים לצורך זה. עשרות יחידות הגנה עצמית יהודיות הוקמו אז ברחבי האימפריה הרוסית. חלקן היו מאורגנות היטב, חלקן מאולתרות. הן הורכבו בעיקר מיהודים צעירים, מבני העשרה עד גברים בשנות השלושים לחייהם. רובם היו בחורים לא משכילים, בני השכבות הנמוכות יותר של החברה היהודית: פועלים, עגלונים, סבלים, קצבים וכדומה. היו גם נוצרים שהצטרפו ליחידות אלו. יחסם של השלטונות הרוסיים להתארגנויות הללו לא היה אחיד. במקומות מסוימים ידעו עליהן והעלימו עין; במקומות אחרים, כגון קישינב בשעת הפוגרום עצמו, לקחו מהיהודים את נשקם ועצרו כמה מהם. חלק מחברי ההגנה העצמית של הומל של 1903 אף הועמדו לדין לאחר מעשה.

מבחינה פוליטית, חלק מיחידות ההגנה העצמית היו בלתי מפלגתיות, ואחרות היו בעלות רקע אידאולוגי ציוני, או סוציאליסטי־מהפכני, או גם וגם. סיפורו של זנגוויל משקף מציאות זו, ומתאר יפה את הקושי שבהקמת יחידה כזאת ואת הדיון הפוליטי הסוער שעוררה סוגיית ההגנה. אכן, היו ערים ועיירות שבהן בשל הפילוג הפוליטי הוקמו יחידות הגנה נפרדות לבונד, לפועלי ציון וכדומה. במקומות אחרים הצליחו היהודים להתאחד ולהקים יחידה אחת. וכאמור, היו מקומות שבהם ההגנה לא לבשה צביון פוליטי כלל.



ישראל זנגוויל

הרקע הביוגרפי של זנגוויל עשוי לתרום להבנת הסיפור. כמו דוד, הוא ניסה לנווט בין זרמים שונים ומעליהם כדי להציל חיי יהודים. זה המצפן שכיוון את פעילותו, בתוך התנועה הציונית ואז מחוצה לה. היבט ביוגרפי מעניין נוסף נוגע לשילוב הדמויות הנשיות בסיפור: זנגוויל היה פעיל למען זכויות בחירה לנשים באנגליה. בסיפור, אשתו של שמעון עורך הדין ואחותו הן נשים משכילות בעלות מודעות פוליטית גבוהה – ולא זו אף זו, מחזיקות בדעה המנוגדת לזו של בן משפחתן. דוד מנסה לשכנע גם אותן לקחת חלק בהגנה העצמית "במחלקת האמבולנציה". ואכן, ב־1905 היו נשים שלקחו חלק בארגוני ההגנה העצמית כחובשות שהעניקו עזרה ראשונה לפצועים.

הנוסח העברי של הסיפור הופיע ביומון העברי 'הזמן' בשני גיליונות רצופים: בעמוד הראשון בגיליון 9 במאי 1907, ובעמוד פנימי בגיליון המוחרת. סיפורו של 'הזמן' ארוג בתולדות ההגנה העצמית והמאורעות הנזכרים בסיפור. בן־ציון כ"ץ, המייסד והעורך, הקים אותו מלכתחילה כדי ש"יילחם בממשלה [הרוסית] על יחסה הרע לעם ישראל". העיתון נקט קו תקיף עקבי, וכ"ץ עבר לעיתים על מגבלות הצנזורה ונטל סיכון אישי. ב־1903 'הזמן' היה הראשון לפרסם את דבר פוגרום קישינב, תוך מחאה על ניסיונות הממשלה הרוסית להשתיק את הפרסום. בעיתון הזה, במדורו הספרותי, אף נתפרסמה לראשונה הפואמה של ביאליק על הפוגרום, 'בעיר ההריגה' (בכותרת המטשטשת "משא נמירוב", כאילו נכתב על פרעות ת"ח ות"ט, ובהשמטת כמה שורות, כדרישת הצנזורה הרוסית). ב־1906 הפך כ"ץ צו איסור פרסום ופרסם בעיתונו את מנשר יובורג, הנזכר בסיפור, שבו קראו פוליטיקאים ליברלים גולים למרי אזרחי נגד שלטון הצאר. כ"ץ נידון על כך לשנת מאסר. בהמשך סייע כ"ץ לסנגוריה במשפט עלילת הדם נגד בייליס ב־1913. העיתון, שיצא לאור בסנט־פטרבורג ולאחר מכן בוויילנה, נסגר במלחמת העולם הראשונה, וכ"ץ המשיך בפועלו העיתונאי באירופה ואז בארץ, בעיקר בעיתון 'הבוקר'. כאן המשיך במאבקיו העקרוניים, ובין היתר השתדל ב־1933 להוכיח את חפותם של הנאשמים הרוויזיוניסטים ברצח ארלוזורוב.

הגרסה העברית שלפנינו, גרסת מתרגמו האלמוני של 'הזמן', מקוצרת לעומת המקור בספר האנגלי. (וכאן נאלצנו לקצר עוד קצת, ולהשמיט קטעים אחדים, המתארים מפגשים עם טיפוסים נוספים ואינם מוסיפים הרבה. ההשמטות מסומנות). למרות התעוזה שגילה העיתון כלפי השלטונות בסוגיה הרגישה של הפוגרומים, הנוסח המקוצר שלו לסיפור נוקט זהירות. לצד השמטות שנעשו אולי רק לצורך הקיצור, כגון אי־אזכור הקראים כחלק מהעיירה היהודית, נשמטו תיאורים קשים של פוגרומים קודמים, העולים במחשבותיו של דוד. במקומות אחדים שבהם מופיעה באנגלית התייחסות שלילית ישירה לשלטון הרוסי, נראה כי

היא הועלמה מהגרסה העברית. באנגלית למשל, כתב זנגוויל כיצד תושבי מילובקה, שהחלו מתעניינים בפוליטיקה, הרגישו צורך לארגן "פוגרום" מן המעולים' כהוכחה לכך שהרוסים עדיין נאמנים לאל ולצאר" (עמ' 189 בגרסה האנגלית). מעניין שהקטע המתאר כיצד אספו השתדלנים כסף לשיחוד הגוברנטור, המושל המקומי, על מנת שימנע את הפוגרום הממשמש ובא – דווקא נותר על כנו בעיבוד-תרגום לעברית.

בולטת השמטתו של ויכוח בין דוד לבין הרב המקומי. "שומר ישראל לא ינום ולא יישן"; אומר הרב בהסבירו מדוע אין צורך להצטייד בתחמושת. "כך גם שוחטי ישראל!"; עונה לו דוד (עמ' 195 באנגלית). חשוב מכך: בגרסה האנגלית, ורק בה, נרמז בסיום הסיפור שהסיבה לכך שהפוגרום לבש צורה של מלחמה ממש, עם כוחות ארטילריים, הייתה הלשנה של הרב לרשויות על קיומה של הגנה עצמית. בכלל, בגרסה האנגלית הסיום ארוך יותר וטראגי יותר: מפורט בו מה שבנוסח העברי רק נרמז, על מלחמה של ממש נגד היהודים, שבה השתתפו חיילי צבא הצאר, וביניהם הצעיר שדוד תלה בו תקוות, יחזקאל לוי:

היה זה יחזקאל לוי, הלוחם הפוטנציאלי, שעמו חלם על המכבים. המגויס הטרי, במדי התותחן שלו, תיאם את כוונות המקלע שלו בזהירות. "יחזקאל המסכן!", הזדעק דוד. "גורלך הוא הציני מכולם! השכחת שנותרה עוד דרך אחת להגנה עצמית?" ובצחוק אירוני כיוון את אקדחו כלפי עצמו.

התותחים רעמו במשך שעות. כשההפגזה נסתיימה, דממת מוות ריחפה על הגטו של מילובקה. דממו הנואמים הנלהבים; דממו הפטריוטים הפולניים וחובבי ציון ואוהבי האנושות; דממו הבורגנים והפילוסופים, סוחרי העצים וסוחרי הסוסים, הבנקאים והבונדיסטים; דממו הסוציאליסטים והדמוקרטים; דממו הצנזור בעל הגוף, הקראי חסר הדאגות והחסיד העליז; דממו בעל הבית ובנו המהפכן במרתפם המבוצר; דמם הרב מלימודו וההמונים מכיכר השוק. גורל היסטורי אחד לקח את כולם. (עמ' 217 באנגלית)

בסיום הסיפור העברי שלפנינו מושמט היפוך התפקידים הטראגי של יחזקאל לוי, כמו גם הרמז להתאבדותו של דוד. המתרגם בחר להימנע מהדחיסות ומהאירוניה של הסוף שרקם זנגוויל, ובמקום זאת להדגיש פשוט את חוסר היכולת של היהודים להסכים על הקמת יחידת הגנה עצמית משותפת – דבר אשר המיט חורבן על העיירה כולה.

נטע ארליך היא דוקטורנטית בחוג למדעי היהדות באוניברסיטת ניו-יורק, ומלגאית קראוטהמר של קרן תקווה. מחקרה עוסק בהגנה עצמית יהודית במזרח אירופה בעת החדשה.

"הגנה עצמית"

צ"ק: הוועדה המרכזית.

להלקותו. אבל תהילה לאל, דוד היהודים הזה היה הולך וכלה – על ידי הפוגרומים. והוא הדבר הטוב האחד שבהם.

המסע הגיע אל התחנה "מילובקה". דוד ישב עם "תיק הכינור" שלו בעגלתו של עגלון יהודי וייסע העירה. בדרך נכנס עם בעל העגלה בדברים על אודות הפוגרומים.

– בע! אמר בעל העגלה במושכו בכתפיו: "הרי אנחנו בגלות". הוא דיבר בייאוש, אבל לא נפחד, ותכף ראה דוד כי קשה יהיה לעורר את מילובקה. כמו שכל אדם חושב, כי מיתה שקיחה אצל אחרים, כך חשבה מילובקה כי הפוגרומים הם מציאות איזמה – בערים אחרות. ובכלל הרי לאחרי קישינוב היו הפוגרומים ל"מנהגו של עולם" שחיים בו ושמולידים בו בנים.

דוד בא למילובקה בימי תרומת הצבא. הפונדקי היהודי עם "ירמולקה" מרובעת על ראשו (ירמולקה בעלת ארבע קצוות היא סימן לבעליה שהוא יודע את רוח העת החדשה), פונדקי אמיתי האוהב את כל מי שאוכל ושותה, קיבל את פני דוד בהודעה, כי כל חדרי האכסניה שלו מלאים. – וכמה חדרים יש בהאכסניה

להצ"ק של "ההגנה העצמית" בנגב רוסיה נודע ממקור נאמן, כי בעיר מילובקה עתיד להיות פוגרום. תכף שלח הצ"ק את החבר הזריז והמומחה, דוד בן-עמרם, לארגן במילובקה פלוגה של הגנה עצמית. הציר הצעיר לקח איתו אקדחים ככל אשר יכול לשים ולשאת בתיק של כינור. עמוס במשא זה ובתקוות מרהיבות על העלילות "המכביות" שיפעל "ישראל הצעיר" במילובקה, שם האגיטטור של "ההגנה העצמית" לדרך פעמיו. בעגלת מסילת הברזל נטפל לו איכר זקן, שאין רוחו נוחה כלל מתנועת השחרור. האיכר התאונן על צוק העיתים והזכיר בגעגועים את הימים הראשונים הטובים, ימי "העבדות". "אז לא היה לאדם משלנו שום צורך לחשוב ולדאוג. אכלנו ושתינו. עכשיו אין לנו אלא צרה ויגון ומהומות".

– "אבל לפני היה האדון שלך מלקה אותך בטוב בעיניו", הזכיר לו דוד.

– "הוא היה אציל", השיב האיכר בחשיבות.

דוד נשתתק. כן, גם היהודי הספין לנשק את השבט, ואף לא שבט של אציל; כל איכר, כל חוליגן יכול

אגיטטור: מתסיס, מעורר.

"העבדות": הצמיתות הפיאודלית

תרומת הצבא: גיוס מקרב אוכלוסייה אורחית.

שלך? חקר דוד.

– וכמה יהיו לי מלבד אחד? השיב בעל האכסניה. ויבאר לדוד כי כל האכסניות של היהודים מלאים עתה איכרים צעירים שבאו לתרומת הצבא, "והם אוכלים כשר", הוסיף בצחוק.

בעיקרו של דבר שמח דוד על אשר בא בשעה כזו, שהרי עתה בוודאי ידחה הפוגרום עד אשר ישולחו הריקוטים לגדודיהם ועד אשר ישובו שאר האיכרים הצעירים לכפריהם (תקווה מגוחכת קצת מצד דוד, או מצד זנגוויל), ובניתיים יהיה לו פנאי לארגן את ההגנה העצמית. "כן, אני וממשלת רוסיה נעשה את תרומת הצבא בעת אחת", אמר לנפשו בלעג מר.

סוף כל סוף הוכרח דוד לקבל את הצעת הפונדקי להתאכסן על ה"ליז'נקה". באכסניה כזו – אמר דוד לנפשו – לא אעורר חשד עם התיק הכינור שלי, בעיני הפוליציה. הוא החל לחקור את הפונדקי על אודות "פני" הקהילה.

– "אף אחד מהם לא ייקח למורה הכינור", הוהירו הפונדקי; "טינוביץ סרסור התבואות הוא אומנם אב לבנות, שאומרים עליהן כי הן קוראות בסיפורי מעשיות של הגויים; אבל איך יעמיד אותן בסכנה להתאהב בצעיר ששערותיו ובגדיו עשויים כדרכי האמורי? אני כמובן אינני בעל דעות קדומות כמוהו, אני ראיתי את העולם הגדול, ואני יודע כי אפשר לשאת

מטפחת בשבת ולהיות בכל זאת אדם הגון.

– "אני לא באתי הנה לתת הוראות במלאכת המוסיקה, אלא במלאכת הירייה", קפץ והגיד דוד.

– "ירייה?" נרתע הפונדקי לאחוריו; "ובכן אינך יהודי, אדוני? אנא, סלח נא". והפונדקי שינה פתאום את קולו, כמדבר אל "פריץ".

– "סלחתי!" ענה דוד עברית כדי להרגיע את בעל האכסניה הנבהל, ואחר כך הוסיף: "הלא ידעת את אשר קרה לאחינו בימים האלה, האינך חושב אפוא כי כבר הגיע זמן ליהודי מילובקה ללמוד את מלאכת הירייה?"

הפונדקי הביט סביבותיו ברעדה ולחש "שמור את לשונך!".

ודוד צחק: "אתה, ידידי, תהיה תלמידי הראשון".

– "חס ושלוש! ואני מחויב להאיץ בכך לתור לך מלון אחר".

– "אקווה, כי לא יכבד ממני למצוא תנור אחר", ענה דוד בצחוק וכעס גם יחד.

הפונדקי התחרט תכף על אשר "הרחיק ללכת" כל כך עם אורחו, ויחל לפייסו בדברים: שמע נא לעצת איש כמוני הבקיא בהוויות העולם, והסר מליבך רעיוני רוח כאלה. צעיר יפה מראה כמותך! אני אמצא לך שידוך הגון.

– מינא לך שאינני נשוי? שאל דוד בצחוק.

– "בעל-אישה אינו הולך לירות

ריקוטים: מגויסים.

פני הקהילה: שכבת האליטה, המנהיגים והפרנסים.

– “אבל איך נוכל להתאסף?
והפוליציה –”
– “הרי יש בית הכנסת” – לחלל
את ה”מקום הקדוש?!”
– כלום אין היהודים מתאספים
תמיד בבית הכנסת בשעת סכנה?
– כן, אבל רק להתפלל.
– אנחנו נתפלל באקדחים.
– שמור את לשונך!
– שמור את בנותיך!
– אותן ישמור אלוהים.
– אלוהים ישמור אותן על ידי, כמו
שהוא מפרנס אותן על ידך.
דוד מאיץ כל כך בטינוביץ, עד
שהלה מסכים, אלא שהוא מבקש
זמן עד יום המחרת, כדי להתיישב
היטב איך לעשות את הדבר.
וביום המחרת כשבא דוד אל בית
הסרסור, והנה סגור ומסוגר.
והשכנים הגידו לו, כי בשביל עסק
נחוץ נסע טינוביץ פתאום מזה,
ובדרך אגב לקח איתו גם את אשתו
ובנותיו.
ואולם בריחתו של טינוביץ הביאה
לדוד טובה כפולה. ראשית, נתעלה
מעל גבי התנור אל חדר המיטות;
כי אורח צעיר שבאותו החדר ברח
גם הוא באותו הלילה (לדוד נודע
אחר כך, כי אותו הצעיר נשתדך על
ידי הפונדקי-השדכן לביתו השנייה
של טינוביץ, והחותן הִזְהִיר לקח
גם אותו איתו על דרכו הנחוץ),
ודוד ירש את מיטתו. ומלבד
זאת מצא דוד באותו החדר בחור
יהודי, יחזקאל ליווין שמו, שבא
מן הכפר העירה לתרומת הצבא,

בקלות דעה”. והפונדקי מוסיף
לדבר על לב דוד. והלה התיישב
בדעתו ויבקש מהפונדקי לתת על
ידו מכתב המלצה אל טינוביץ.
הפונדקי שפשף את ידיו: “עתה
הנך מדבר כבר-דעת”.
וילך דוד אל טינוביץ הסרסור, והלה
קרא את מכתבו של הפונדק ויביט
אל דוד שלא בסבר פנים יפות,
ויאמר: לא אוכל לומר שהנך מוצא
חן בעיניי מאוד. אי אפשר לי לתת
לך את ביתי הצעירה. עליה יש לי
מחשבות אחרות. אבל את הבכירה,
ובנדוניה מועטה, אז אפשר –”
אבל דוד מברר לו, כי הוא בא
למילובקה “לא לעשות חתונות,
אלא למנוע מהלוויות, כי פוגרום
מתכוון –”
– “אל תפתח פה לשטן!” גער בו
הסרסור: “כאן אי אפשר הדבר”.
– “ומדוע אי אפשר כאן, כמו
שהיה אפשר בשש מאות ושלושים
ושמונה הערים האחרות!”
– “בערים ההן היה מסתמא קנאה
ושנאה. כאן חיים היהודים והרוסים
כאחים”.
– “גם קין והבל היו אחים”.
הראיה הביבלית פעלה על טינוביץ
יותר מאלף ארגומנטים. “ומה
דעתך אפוא לעשות?” נזרקה
שאלה מבין שפתיו הלבנות מפחד.
– “לייסד סניף של ה’ההגנה
העצמית’, ובתחילה עליך להזמין
את בעלי הבתים לאספה”.
– לאיזה צורך? – “לצורך ועד
כללי, וגם להספקת ההוצאות”

קולוניסטים: יהודים שהתיישבו במושבות חקלאיות שנועדו להפוך את היהודים ליצרניים.

והוא בחור כארזים, בן למשפחת קולוניסטים ובקיא במלאכת הירייה. שני הגיבורים דיברו כל הלילה בהתלהבות על הגבורות והתשועות אשר יעשו לעמם, ובבוקר הלך ליווין אל קרוביו אשר בעיר, ובהשתדלותם הזמין הרב דמתא אחדים מבעלי הבתים לאספה נחוצה בחדר המיטות של הפונדק. ליווין בעצמו לא יכול, לצערו הגדול, להשתתף באספה, כי הוא הלך אל "הגורל" בבית פקידות הצבא.

הרב ובעלי הבתים התאספו אפוא בחדר המיטות, בעל האכסניה היה מוטל בין פחד הסכנה של הוראת הירייה, ובין שמחת הפרנסה (כי כל אחד מהנאספים הזמין כוס טה), וכדי להרגיע את רוחו השתתף גם הוא באספה בתור "צופה": הוא עמד על החלון והשקיף החוצה. ועל כל נוצרי שראה ברחוב (בין בבגדי שרד בין בבגדים פשוטים) נתן אות לחברי האספה. ומדי הינתן האות היה דוד מפסיק בנאומו פתאום כאילו נכרת בסכין, והנאספים היושבים על שתי המיטות ועל הכיסא האחר התכווצו בבהלה. ואולם דוד הסכין לנאומים בהפסקות כאלה.

דוד ביאר לנאספים את תכלית בואו למילובקה. "המאות השחורות נשלחו להתנפל עליכם. אבל עתה אל ילכו עוד היהודים כצאן לטבח. הם מחויבים לעמוד על נפשם. לכונן הגנה עצמית. צריך לקנות

ברוינינגים. חוטבי העצים יתארגנו לגדוד של נושאי קרדומים. מלבד זה צריך לכונן גם פלוגה של הצלה מהירה, עם תחבושות וחיתולים וכו'".

זיכרון הפוגרום לא עורר פחד גדול כל כך כזיכרון התחבושות והחיתולים. כל איש הרגיש בעצמו כאילו דם חם שותת באיבריו. אם כן אפוא, למה זה נשתחרר מעבודת הצבא?

– "אחי!" קפץ קוסקי סוחר העצים: "זהו המן מתחפש. להחזיק קני רובה, זוהי פרובוקציה לפוגרום".

– אינני אומר כי אתם תחזיקו בנשק – הפסיקו דוד: "צעיריכם הם יגנו על העיר, אבל ה'קהל' מחויב להספיק את ההוצאות. נאמר: עשרת אלפים רובל בתור התחלה".

– עשרת אלפים רובל בעד איזו אקדחים! צעק מנדיל סוחר הסוסים: "זוהי רמאות!"

דוד מבאר, מברר, – אבל לשווא! סוחר הסוסים מוכיח כי אך טוב לקהילה לאסוף כסף ולשלחו על ידי ראש הקהל אל הגוברנטור ולהשתדל לפניו לאחוז בתחבולות נגד הפוגרום.

והרב הזקן מרגיע את הנאספים בהבטחה כי הוא יגזור תענית ציבור. ואולם בעל האכסניה מתערב בדבר ואומר: "לפי עניות דעתי טובה גם עצת ר' מנדיל. אלוהים הוא בוודאי עוזרנו ומושיענו היחיד; אבל לא יזיק אם נשתמש גם בעזרתו של הגוברנטור,

גוברנטור: מושל.

פקודה נמרצה, כי כל יהודי הנושא כלי־זין יֵרֶה יֵרֶה כרגע. וכאשר באו השתדלנים עם הכסף אל הגוברנטור, דיבר איתם הלה קשות, על שהחלו יהודי מילובקה להזדיין באקדחים וברבולוציונרים ולהקהיל אספות אסורות וכו'. ובכל זאת הבטיח לאחוז בתחבולות מעולות בכסף שקיבל מידם, אך בתנאי שיכלו את הקוצים מן הכרם.

לדוד לא הייתה עוד כל אפשרות לאסוף אספות. הפונדקי לא הרשה שום קיבוץ בביתו. אלה שהשתתפו באספה הראשונה אמרו לשלוח דפוטציה אל דוד ולבקשו לעזוב את העיר, אבל פחדו שמא תיחשב הדפוטציה כאספה קונספירטיבית. לכן שלחו רק שליח אחד לדבר עם הפונדקי בנידון זה.

– “כסבור אתה שאני בעצמי איני חפץ להיפטר מהצעיר המסוכן הזה?” ענה הפונדקי על דברי הציר, “אבל מה אני אעשה, והוא מאיים לירות עליי ועל כל איש אשר ימסור אותנו למלכות, כאילו עלתה על דעתי להלשין על אדם מישראל!”

– “בוודאי לא!” ענה הציר: “בחורים כאלה אך טוב לעזובם לנפשם; הרי הם נושאים בומבות במקום ציצית. אבל נקווה כי מיתה משונה תחלצנו ממנו.”

– “אמן!” ענה הפונדקי בכוונה עצומה.

אז גמר דוד לחדול מאספות וללכת אל “פני” הקהילה לדבר עם כל

להבדיל”. הכול מסכימים, ודוד צועק: “תשועתנו היא רק בהגנה עצמית; תנו את הכסף לנו ולא לגוברנטור. אנחנו יכולים להתאסף ולהתלמד במלאכת הירייה בבית “התלמוד תורה”.

הרב וכל הנאספים מתעוררים על “המן” זה, על אפיקורס זה הרוצה לחלל את בית התלמוד תורה במעשי עבריינות, ודוד מתלהב יותר ויותר. במוחו עוברים כל המחזות האיומים של הפוגרומים אשר ראה, והוא מרעים: “בורז’ואים! חי אני אם לא ביד חזקה אציל אתכם!” הפונדקי נתן אות בבהלה מאצל החלון, אבל דוד מוסיף לצעוק: “עד מתי לא – הנאספים הנחרדים מפילים אותו על המיטה ואוטמים את שפתי, ופתאום התפרץ איש זר אל החדר. הדם קפא בעורקיהם. אבל זה היה רק יחזקאל ליווין.

– “ברוך בואך!” קרא דוד באוחזו בו: “אנחנו שנינו נציל את מילובקה.”

– “אהה?” נאנח ליווין: “אני הוצאתי גורל נמוך – אני הולך להילחם בעד רוסיה.”

*

עד מהרה נאספו חמישה עשר אלף רובל בעד הגוברנטור, אך בטרם יצאו השתדלנים לפועלם נמלך הרב לחקור ולדרוש במקום הראוי: אם “הגנה עצמית” מותרת, ואם מותר ללמד בְּהִתְלַמּוּד תורה את מלאכת הירייה. תכף הגיעה

בורז’ואים: בורגנים
(כהגיית המילה במקורה
הצרפתי).

גורל נמוך: תוצאה
מאכזבת, דהיינו גיוס
לצבא, בהגלה מי
מתנקראים לגיוס יגויס
בפועל. בהמשך יופיע
“גורל גבוה”.

בומבות: פצצות.

גמר: גמר אומר, החליט.

ס"ר: סוציאל
רבולוציונרים.

איננו רבולוציונרים אפילו כס"ר.
– ואני הנני ממפלגת "הגנה עצמית
יהודית" – אמר דוד – "אקווה כי
גם אתה תתחבר אלינו".

העורך דין הצעיר הניע בראשו:
"מפלגה יהודית מובדלת! לא,
לא! הלא זה משיב אחרנית את
צל המעלות של ההיסטוריה! אי-
ההתבודדות של היהודים זה צורך
היסטורי הכרחי. השחרור יבוא
אלינו יחד עם זה של רוסיה".

– אם כן הנך בדעה אחת עם דודך

–

– עם הבורז'ואי הזה! חס ושלום.

אנחנו הננו פולנים בני דת משה:

פולנים יהודים, ולא יהודים פולנים.

– החולייגנים הורגים את אלה ואלה

–

– וגם את האינטליגנטים – הוסיף

שמעון.

– דוד התלהב: "אבל סוף סוף ינצחו

האינטליגנטים את הריאקציונרים,

ואז ירמסו שניהם יחדיו את

היהודים. הלא כן היה גם בהונגריה

–"

באותו הרגע נכנסו החדרה אשתו

של שמעון ואחותו, לבושות

יפה כסטודנטיות מאוניברסיטה

שווייצית. שמעון הציג לפניהן את

דוד בצחוק בתור "ריאקציונר מן

הגטו". שתי הנשים הצעירות פקחו

עיניהן לרחבה.

– "צעיר כמותו!" דובבו שפתייה

של אשת שמעון בתימהון.

– התחפצי כי אעמוד מנגד ואראה

בהריגת בני עמנו?

אחד לבדו. הוא בא בהצעתו אל
הבנקיר ארבשטיין. הלך פרש את
ידיו: "הרי זה עתה נתתי אלף רובל
לשמור אותנו מפוגרום!"

– זה היה בעד הגוברנטור, תנה לי
רק איזו מאה בעד הגנה עצמית.

הבנקיר הוציא עשן במנוחה
מהסיגרה העבה שבפניו: הזכויות
תבאנה סוף כל סוף. אנחנו נשיגן
לאט לאט. שוויון גמור אי אפשר
לפי שעה – זו שטות. רק יחד עם
הרוסים נשיג את שחרורנו –

– אבל אני מדבר לא על זכויותנו,
אלא על חיינו – קרא דוד בקוצר
רוח.

כמנהגו של בנקיר ענה אברשטיין
בלי לשמוע את דברי איש שיחתו:

"בטח בהאוקטובריסטים!"

– "אני בוטח יותר באקדחינו".

הסיגריה נפלה מפיו הבנקיר: "אם
כן הינך אנרכיסט! ממש כשמעון בן
אחי".

דוד בא לידי הכרה כי קשה להכניס
אידיאות במוחו של בנקיר, עוד
יותר מלהוציא "צ'ק" מכיסו. ואולם
שמו של "שמעון האנרכיסט" נכנס
לאוזניו; הוא גמר לנסות מזלו
בשמעון זה.

שמעון רובינסקי, איש צעיר
לימים, היה כפי הנראה עורך דין.
כשהגיד לו דוד כי דודו מאשים
אותו באנרכיות, צחק שמעון בבוז:
הבורז'ואי? לכל רעיון שאין בו רווח
ממון, הוא קורא אנרכיות. באמת
הנני ממש ההפך מאנרכיסט. אני
סוציאליסט, ממפלגת פפ"ס. אנחנו

האוקטובריסטים: כינויה
של מפלגת "ברית 17
באוקטובר", מפלגת
מרכזי שדגלה ברפורמות
מתונות ובכינון מונרכיה
חוקתית ברוסיה.

פפ"ס: המפלגה
הסוציאליסטית
הפולנית.

.....
אמבולנציה: טיפול
בפצועים. מכאן המילה
אמבולנס.

.....
יט"א: ההסתדרות
הטריטוריאליסטית
היהודית, תנועתו של
ישראל ונגויל עצמו.

להביע לנו תועלת גדולה במחלקת
האמבולנציה.

אחותו של שמעון נעשית יותר
נוחה לדוד. זיכרון “האמבולנציה”
עורר סימפתיה בנשמתה הס”רית.
“עליך לפנות אל המפלגה
שלך” – אמרה – “כלומר: אל
הריאקציונרים של הגיטו: ציונים,
טריטוריאליים, יט”אים, וכדומה מן
השמות שהם קוראים לעצמם בזמן
הזה”.

– היש מי מהם כאן? שאל דוד
בתשוקה.

– הם החרישו כאן את האוזניים
– קרא שמעון במרירות – אך
לאושרנו, כאשר ראתה הפוליציה
שאין הם נודדים כלל לציון או
לאוגנדה, אסרה את אספותיהם.

דוד רשם בפנקסו את השמות
של הציונים. בייחוד הדגיש לו
שמעון שני צעירים, גרודסקי
ולירקוב, שלהם יש לכל הפחות חן
הסוציאליזם. וילך דוד אל גרודסקי,
אבל לזה היו דרכי רפואה מיוחדים:
“רק הס”סים, הסוציאליסטים
הציונים, יושיעו את ישראל”.

– כלום אי אפשר לסוציאליזם
מחוץ לציון? שאל דוד.

– בוודאי, אנחנו התפתחנו מן
הציונות. הצורך ההיסטורי ההכרחי
הוא בעד ארץ, אבל לא דווקא
ארץ מיוחדת. חברינו המינסקאים
כבר קוראים לעצמם ס”ט, כלומר
סוציאליסטים טריטוריאליים.

– אבל בעוד שאתם יושבים
ומחכים לטריטוריה שלכם, הנה

– בוודאי, מלראות את רוח העת
נסוג אחרו. הצורך ההיסטורי
ההכרחי ישאנו בעצמו אל משטר
סוציאלי מעולה.

– אם כן הינך הולכת אחרי מרקס
והגל שלך – צעקה אחותו של
שמעון – אני מתנגדת למטריאליזם
ההיסטורי שלכם. יחד עם פיכטה
אני מחליטה –

– היא ס”ר – הפסיק אותה שמעון
כדי לבאר לדוד.

– אה – אמר דוד – אם כן אין היא
פפ”ס כמוך וכאשתך.

– שמעון, האם אמרת לו כי אני
פפ”ס? – חקרה אשתו בכעס.

– לא, לא! בוודאי לא. ריאקציונר
מן הגטו כמותו אינו יודע להבחין
בין המפלגות. אשתי היא ס”ד
לדאבוני.

– את הסוציאל-דמוקרטים אני
יודע, אמר דוד בניצחון.

אחותו של שמעון עיקמה את
חוטמה: “בוודאי! שהרי הם מפלגה
בורז’ואית. הם אינם מסכנים
מאומה, הם מחכים בשב ואל
תעשה עד שטיפול הרבולוציה
לתוך ידם”.

– הכינוי “בורז’ואי” נאה יותר
לאותם המעמידים את האיכרים
בעלי אדמה בשורות הלוחמים
שלהם – ענתה אשת שמעון
ברתחנות.

– כמדומה לי – דיבר דוד רכות –
כי כל חילוקי הדעות הללו יבטלו,
אם תתחברו אל “ההגנה העצמית”.
אתן, הגבירות, הייתן יכולות

– אלה הם בורז'ואים בעלמא.
הנני רואה כי אתה א"א, כלומר:
אמריקניסט אסימילטור –
– אינני לא א"א ולא צ"צ.
– כן, ציוני-ציון הארורים, הם
שבקוצר השגתם בענייני פוליטיקה
– –

כאן נפסקה השיחה ע"י צלצול
הטלפון (יש איזו טלפונים
במילובקה), הרופא הפ"צ נקרא
על ידי הטלפון אל הצ"צ ה"מזרחי"
מר קנטברג, סוחר פרוות (אדרות
שער), המתחלה תמיד. ובטרם ילך
הרופא אל ה"חולה", הבטיח לדוד
להמליץ טוב עליו לפני קנטברג.
"אם רק תפטר אותי".

– ממך אינני דורש כסף, אלא
עזרת מדיצינית בהגנה העצמית.
מילובקה בסכנה.

– תיקח השטן את מילובקה! קרא
לירקוב: העתיד שלנו אינו ברוסיה.
– אבל אני מדבר בהווה. הרשני
נא למנות אותך בתור רופא הצבא
שלנו.

– לשנה הבאה בירושלים! קרא
הרופא הפ"צ וילך אל החולה הצ"צ.

באים החוליגנים – הזכיר לו דוד
– שמעון דובינסקי חושב כי אתה
תסכים לפלוגת ההגנה העצמית –
– להתחבר עם דובינסקי! עם
פפ"ס! לעולם לא אשתתף עם
בורז'ואי כמותו!

– הוא אינו מתחבר אלינו כלל –.
הס"ס פקפק. "עליי להתייעץ עם
חברי מפלגתנו, עליי לכתוב אל
הצ"ק. הדיסציפלינה המפלגתית
היא העיקר". דוד הלך אל לירקוב.
זה היה רופא.

– נחוץ לייסד כאן פלוגה של
הגנה עצמית – ביאר לו דוד – מר
גרודסקי הבטיח למחצה –.

– הבורז'ואי הזה! – קרא לירקוב
בשאת נפש – אנחנו לא נוכל
להשתתף עם בוגדים כאלה!

– וכי מדוע הם בוגדים? שאל דוד.
– כל הטריטוריאליים הם בוגדים.
אנחנו פועלי ציון מחויבים לשמור
בקנאה את האש הקדושה של
הסוציאליזם והלאומיות, יען כי
רק בפלשתינה תוכל הפרובלמה
הסוציאלית שלנו לבוא לידי פתרון.
– ומדוע רק בפלשתינה? – חקר
דוד בנחת.

הפ"צ התלהב. "פלשתינה היא צורך
היסטורי הכרחי. הניסיון לייסד
מדינה יהודית במקום אחר יביא רק
מפח נפש. האינך רואה כי החוש
הטבעי של העם מוליך אותו לארץ
ישראל? לא פחות מארבעת אלפים
עלו שמה בשנה הזאת –.

– וכמאה חמישים אלף לאמריקה.
הגם אותם הוליך חוש עממי טבעי?

*
הצ"צ ה"מזרחי", סוחר הפרוות
קנטברג, איש גוץ, בעל פנים
משונים כפני הינשוף, קיבל את דוד
בחשיבות בעל-הבתית וישאלהו
לחפצו.

– אני רוצה לעשות דבר לטובתכם
– ענה דוד – מילובקה היא בסכנה.
– באמת כך היא – ענה הצ"צ –

ועוד פעם הפסיק הטלפון: הפרוות הוצעו במחיר יותר נמוך. “זה בונדיסט, בליעל!” ביאר הצ”צ הסוחר לדוד.

דוד פקח אוזן. בונדיסט! במפלגה האמיצה הזאת בוודאי ימצא לו אחד או שניים שישתתפו בהגנה עצמית. “מי הוא הבונדיסט?” שאל את הצ”צ.

אבל הצ”צ ענה בקריצה של ערמומיות: לא, לא, לא אוכל לגלות מצפוניו. סוף כל סוף הריהו אדם מישראל; אף על פי שאינו מתנהג כך, שהרי הוא מתנגד להקנדיט שלנו אל הדומָה. שלוש מאות ושלושה עשר רובל, פנה אל הטלפון ברעננות, אף לא קופיקה אחת יותר. נו? מה? הוא הפסיק את החיבור, העלוקה! “הוא ציווה לחבר אותו עוד הפעם עם מוכר הפרוות. דוד רשם בפנקסו את מספר הטלפון של הבונדיסט. ובראותו כי הצ”צ עסוק במסחרו יצא מלפניו בבקשת רשות לשוב אליו בשעה יותר פנויה.

[...]

*

אז הלך דוד אל סוחר טה, ששמע את שמו במקרה, ויבקש ממנו סיוע כסף לקנות אקדחים. סוחר הטה, איש קצר ושמן, מחה בכל תוקף נגד תחבולות חומריות כאלה. “אנחנו שמים מבטחנו בקולטורה. הדיבור העברי – זוהי תשועת ישראל... פטפוטי הילדים בשפת ישעיה

אם איש כהד”ר לירקוב (שלצערי ראיתך בחברתו) מוצא לו אונים בעירנו, הרי הוא בסכנה גדולה. רופא מצוין הוא, אבל הלא ידעת מאמר חז”ל: “טוב שברופאים לגיהנום”. והוא קורא לעצמו ציוני! ציוני יפה! הלא הוא לועג להשבת עבודת הקורבנות! והצ”צ המזרחי מבאר לדוד, כי כל חוקות הציונות האמיתית היא “להשיב את העבודה לדביר הקודש”, וכי רק בשביל הקורבנות הקריבו היהודים את עצמם ומסרו את נפשם בכל ימי גלותם, והוא מתחיל מדבר במליצות “מזרחיות” על התנועה הציונית העתידה לגשם את תקוות הקורבנות – אבל דא עקא, כי קמו נביאי שקר המתעים את העם –.

כאן הפסיק צלצול הטלפון את זרם מליצותיו. ואחרי שסירב לקנות את הפרוות במחיר הנדרש על ידי הטלפון, שב אל מליצותיו וטענותיו נגד הטריטוריאליזם. “אבל רעיונות החומרניים שלהם לא יצאו אל הפועל. רק בארצו העתיקה יוכל ישראל להיות לעם. כמו שהיונה שבה אל שובכה, כדרור השב לארצות החמות, ככוכבים – –”

– ידעתי, ידעתי – אמר דוד – אבל כלום יש מקום בארץ ישראל למיליוני יהודי רוסיה?

– ואיך הכיל בית המקדש את המיליונים שבאו לחגוג את חג הפסח? השיב קנטברג במופת חותך.

סוחר טה: פרודיה על דמותו של אחד העם, איש הציונות התרבותית, שהתפרנס מניהול סניף של ויסוצקי.

ההולכת ובאה מלכות האהבה והאחוה תחת דגל המדע –
 – אבל אני אומר לך כי פוגרום מתכונן במילובקה!
 – אי אפשר! אירופה לא תרשה, אמריקה תאסור. האינך רואה כי אפילו בפרלמנט האוסטרלי הביעו מחאות?
 מלא ייאוש שב דוד אל האכסניה. כאן ראה והנה איש יהודי גדול הקומה עומד מתחמם מול התנור. דוד הסתער אליו בהצעתו.
 – אני אתחבר להגנה עצמית יהודית? – צחק הלז מטוב לב – אבל אני פרבוסלאבי!
 – "משומד!" דוד נרתע לאחוריו. והמומר הוסיף בצחוק: "כן, אני בטוח למדי. אני התרפאתי במים קרים. ומלבד זה, אני הצנזור במילובקה".
 פני דוד הלבינו. אבל הצנזור הרגיע אותו: "אל תעווה פניך כנגדי כאותם החסידים השוטים. הרי אתה צעיר משכיל – מנגן בכינור, כמו שהוגד לי; יהדותך אינה בוודאי רצינית יותר מנוצריות. הבה נשתה כוס י"ש."
 – אם כן לא תמסרני?
 – כל זמן שלא תדפיס פרוקלמציות ב'דרגון'. שמור את אקדחך איתך ואל תוציאם לאור בדפוס. גם אם אני בעצמי בטוח מסכנה, בכל זאת אין ליבי לב אבן כאותם הפורעים ומנהיגיהם. פונדקי, הבה י"ש!
 נשתה על מפתלם.
 – אני – אין לי – גמגם הפונדקי –

והושע – זוהי הציונות האמיתית".
 – אם כן אין לכם צורך כלל בארץ ישראל? השתומם דוד.
 – רק בתור מרכז רוחני, קולטורי. רק בתור אוניברסיטה, אשר בה יהיה באפשרות ללמוד את ספסנר בשפה הביבילית. ואיך אינה אלא ציונית בורז'ואית. ציונית מדינית? ציונית אקונומית? כל זה אינו אלא חיקוי של הפוליטיקה של אומות העולם. לנו אין ציון מקום, אלא מעמד נפשי. לנו נחוצה קולטורה, ולא אגריקולטורה. אנחנו שואפים להתגלות האישיות הפנימית של ישראל בדרך התפתחות אבולוציונית.
 בצאתו מלפני סוחר הטוה נתקל דוד ב"לאומי", שהחליט כי הציונות היא רק קריקטורה של הלאומיות האמיתית, והטריטוריאליזם אינו אלא פילנתרופיות בעלמא, וכי הגנה עצמית אמיתית אפשרית רק במדינה יהודית.
 גם החבר האחד של אגודת "המשיגים" סירב לדוד, בהחליטו כי רק המפלגה הזאת תצליח באחרונה, יען שהיא נוסדה על צורך היסטורי הכרחי.
 ואומנם סוף כל סוף הצליח דוד למצוא איש שאיננו שייך לאף מפלגה. זה היה הרוקח, שאליו בא דוד לבקש ממנו חיתולים ותחבושות לצורך הפוגרום.
 – אבל הפוגרומים כבר עברו – קרא הרוקח – הם היו רק זעזועי הגסיסה של המשטר הישן. עתה

אגריקולטורה: חקלאות.

המשיגים: קבוצה שניסתה להשיג שוויון זכויות אורח ליהודים.

פרוקלמציות ב'דרגון: הכרות בידיש.

אין לי הזכות – –

ברוסיה אין שום זכויות – אמר הצנזור בשחוק. אז הוציא הפונדקי ברגע בקבוק גדול.
– איזה רעיון משונה, לבקש ממנו להתחבר אל ההגנה העצמית!
– צחק המומר – “הרי זה כאילו דרשת שאנגן בכינור”, הוסיף בקריצת עין.

דוד הרגיש כי זהו האיש הסימפטי האחד שנודמן לו בכל אותו היום.

*

היי”ש וארוחת הצהריים עודדו את רוחו של דוד. הוא יצא שוב לפועלו, אבל כונן צעדיו אל השוק: הוא חפץ לשמוע את קול העם.

ועל השוק עמדו כנופיות, כנופיות, תערוכה של קפוטות אורתודוקסיות עם בלוזות של צעירים קלי דת. ויחד עם קולות הקונים והמוכרים העומדים על המקח, נשמע קול דברים “מדיניים”, ויכוחים על דבר הדומה. חרש ברזל, שקנה לו קורנס חדש, מתווכח עם המוכר: אנחנו צריכים לשים תקוותנו רק בקד”טים.

– “לא, אנחנו בוטחים רק במלכות”, אמרה אשת הרב, שנשאה ונתנה על דבר דגים בקרבת בעל הקורנס.

– הלא תבושי, רבנית! אל תבטחו בנדיבים!

הציטוט הביבלי הזה יצא מפי קצב צעיר. העומדים סביבותיו השתיקו אותו, אבל הוא קרא: “מונרכיסטים שפלים! אנחנו היהודים לא נרגיע

אלא ברפובליקה –

– רפובליקה בלי סוציאליזם! – הפסיקה אותו ריבה אחת שנשאה סל מזונות בידה – מה תועילנו זו? אין לנו להישען אלא על נ”ס (“נארודניה סוציאליסטי”).
– לא, רק ד”ר. הם לבדם – הפסיק ורכל אחד.

– רק הטרודוביקים מבטיחים שיווי זכויות לכל האומים – הפסיקה נערה בעלת משקפיים.

– ילכו לעזאזל כל מפלגות העובדים! – קרא זקן אחד, מוכר בגדים ישנים – ראו איך בגדו בנו הבונדיסטים. בתחילה היו עצם מעצמנו, ועתה הם מביאים במעשיהם הרעים לידי פוגרומים.

– בורז’ואי! קראו בבת אחת הצעיר הרפובליקאי והריבה הסוציאליסטית.

– בניי! – אמר משה השמש בקולו הרך – מעשי אלימות לא יועילו. גם המניפסט הוויבורגי היה שגיאה גדולה. אני בתור חבר של “המחדשים בשלום”.

– אחי! – קרא דוד – לכם לא תהיה שום “התחדשות” “ותחיה” עד אשר תמצאו עוז בליבכם לעזוב את הפוליטיקה הרוסית ולהילחם בעדכם –

– אם כן הנך מקסימליסט – אמר השמש.

– לא, אני רק מינימליסט. אני דורש רק את המינימום – להציל את חיינו.

זה היה באמת מעט מאוד לאנשי

טרודוביקים: מפלגה סוציאל-דמוקרטית רוסית, פורשי הס”ר.

בלחות: חולצות.

המניפסט הוויבורגי: בעקבות פיזור הדומה, הפרלמנט הרוסי, 72 יום בלבד לאחר כינונו ב-1905, בידי הצאר, פורסם בוויבורג שבפנילנד מנשר מחאה מאת פוליטיקאים רוסים, בעיקר מהקד”ט ומהטרודוביקים, שקרא בין היתר למרי מיסים וגיוס.

קד”טים: כינוי לאנשי מפלגת הדמוקרטית החוקתית, מפלגה ליברלית.

אבל תכף בראשית המכתב השליך את העט מידו. קשה היה לו להודיע להצ"ק כי לא אסף אף פרוטה אחת או "מניין" אחד. ובכן נמלך דוד ללכת עוד הפעם אל הצ"צ המזרחי, שהבטיח לבקרו שנית.

כשהגיע אל ביתו של קנטברג נפתחה הדלת ברעש, וצעיר אחר התפרץ החוצה, בצעקו: "לא, לא, אבא! לא אוסיף עוד לשוב הביתה!" ויסגור את הדלת ויתנפל בזרועות דוד הצעיר היה בנו של קנטברג. הוא בא בריב עם אביו על דבר הציונות: "אבי הוא ציוני אדוק כל כך – ביאר הצעיר לדוד – הוא אינו יכול להבין כי הציונות היא תנועה שכבר עברה זמנה. ואני הרי התפתחתי מן הציונות –

– ומה הנך עתה?

– מה שאפשר ליהודי בעל הכרה להיות: סיימיסט כמובן.

– זו מפלגה יהודית? שאל דוד בתשוקה. הוא שמח לגלות שסוף כל סוף מפלגה יהודית שאינה מוסרת נפשה רק בעד הפוליטיקה הרוסית ותיקון העולם.

– נלך לשתות כוס טה, ואני אבאר לך הכול בפרוטרוט – אמר הצעיר בנחת רוח, כי שמח על ההזדמנות להתפלפל בתיאוריות שלו – נלך אל האכסניה של פרידמן; אנחנו קוראים לה "הקלוב האוניברסיטאי" כי שם באים האינטליגנטים לשתות.

– טוב מאוד – ענה דוד, בהשתעשעו בתקווה "לעשות

"השוק". לחדול מלדאוג לתיקון העולם ולהצטמצם רק בהגנה עצמית! הרי זה חוכא ואטלולא.

נכנס דוד אל רצען אחד, שבית מלאכתו פתוח אל השוק. הרצען ישב ועסק בתיקון נעל, וילדיו משחקים סביבותיו. דוד ראה בדמיונו את החוליגנים המרסקים את איבריהם של הילדים המרופשים והמאוששים הללו. הוא שאל את הרצען: השמעת על דבר פוגרום?

– שמעתי מתלחשים – ענה הרצען – אבל אנחנו "החסידים" איננו דואגים. "הצדיק" שלנו, המושל בעליונים, יגזור אומר –

– בפוגרום האחרון נהרג גם "צדיק" אחד. עליך להתחבר אל פלוגת ההגנה העצמית –

– מה? – קרא הרצען – ללכת להיות "זעלנער"? וכי בכדי פעל "הצדיק" שאוציא גורל גבוה!

– אני מבקש חיילים לא בעד רוסיה, אלא להגן על אחינו. עלינו להתחבר יחדיו!

– האני אתחבר עם מתנגדים? – צעק הרצען בזוועה – חלילה לי מלהשתתף עם הכופרים בהבעש"ט.

[...]

דוד שב אל מלונו וימצא את הפונדקי עמוק "בביצור" המרתף מפני הפוגרום. גם זו הגנה עצמית, אם גם פאסיבית. וסוף סוף היא טובה מלא כלום, כך הרהר דוד, וישב לכתוב הרצאה אל הצ"ק.

סיימיסט: המפלגה הסיימיסטית הייתה מפלגה סוציאליסטית יהודית ששמה לה למטרה להשיג אוטונומיה תרבותית או לאומית ליהודים בגולה. השם נגזר מן הסיים, הפרלמנט הפולני – שלא היה פעיל אז, בהיות פולין מחולקת בין אימפריות.

עד השעה החמישית בבוקר, ואילו סצנות היו שם!

– אבל מה יש כאן להתווכח?
– מה יש כאן להתווכח?
– הסיימיסט הביט על דוד בחמלה – ראשית, השאלה הגדולה על דבר הבחירות לדומה, לעשות בויקוט, אם לא, ואם לא, באיזו קנדיטים נתמוך? שנית, שאלת האוטונומיה היהודית בפרלמנט הרוסי – זהו העיקר הנכבד שלנו. ומלבד זה, הנה בתור מפלגה חדשה לפי הערך, הרי עלינו לברר את ייחוסנו אל כל המפלגות הקיימות. עם איזו מהן נעשה בלוק בבחירות? יש בהן הרבה המסוכנות אל האינטרסים המעולים של העם הישראלי והמתנגדות אל האבולוציה של ההכרחיות ההיסטורית, אבל עם אחדות מהן אולי נוכל להשתתף במקום שהדבר נוגע לעבודתנו – אבל איזו עבודה? – התעקש דוד.

– האין השם שלנו אומר לך זאת? אנחנו אנשי ”התחייה”, עבודתנו היא ההכרחיות ההיסטורית, המסתעפת מן ההתפתחות של – כאן עמדו בפתח האכסניה. כשפתחו את הדלת התפרץ אליהם זרם של קולות בלולים. השאון בא מכנופייה של ארבעה אנשים, שישבו אצל התנור מכוסים בענן הקטורת של פפירוסים. אחד מן הארבעה היה סוחר הטה; דוד הכיר אותו אבל הלז כנראה לא זכר את דוד. הוא דש עדיין את

נפשות” בקלוב – אבל בטרם נדבר על המפלגה שלך, אשאלך אם תוכל להתחבר אל פלוגה של הגנה עצמית –

פני הצעיר התכרכמו.
”המפלגה שלנו אינה מתחברת לאחורת”, אמר.

– אבל שלי אינה מפלגה, אלא גדוד לוחמים.

– לא מפלגה?

– לא.

– אבל צ”ק יש לכם?

– יש – אך רק –

– וסניפים?

– כמוכן, אך רק –

– וקופה מפלגתית?

– הכסף הוא רק –

– ואספות?

– בוודאי, אבל רק –

– ואתם קוראים הרצאות?

– כן, אך רק –

– אם כן, זו מפלגה!

– אבל אני אומר לך: לאו. אני עושה נפשות בכל המפלגות.

– צר לי מאוד, אבל אני עסוק כעת בעניין אחר. האספה השנתית של מפלגתנו חלה בשבוע הבא, והעבודה מרובה מאוד.

– עבודה! – קרא דוד במרירות – איזו עבודה?

– הנאומים יהיו רבים וארוכים. אני בעצמי אדבר לא פחות משעה תמימה, אבל זה רק בתור הערה בתוך הוויכוחים. המרצים ידברו כל אחד ואחד לא פחות משתי שעות. באספתנו האחרונה ישבנו

– אני רואה – הפסיקו הסיימיסט בצער – כי הקונפֶרְנַצִּיה שלנו תצטרך להחליט נגד כל מגע ויחס עמכם –

– צרה גדולה! הסד"רים יוסיפו אומץ בהתבודדם. כלום לא הפסקנו בעצמנו את יחוסינו עם הד"ק? בהתפתחות הכוחות של העם –

[...]

סבלנותו של דוד פקעה. רבותי! – קרא בלעג – אתם יכולים לשבת ולגלגל עיגולי עשן עד ביאת המשיח, אבל אני מבטיח אתכם, כי יש רק הכרחיות היסטורית אחת, והיא: הגנה עצמית.

ובלי לשתות את כוס הטטה שלו (שחבר "התחיה" שכח אומנם להזמין) עף כחץ מקשת החוצה.

*

ובצעדו על המרצפת המקולקלה בחוצות מילובקה, נדמה לו כי מגפה של דוקטורי פילוסופיה פרצה בכל תחום המושב: דוקטרינרים האורגים דקדוקי היגיון ממוח קודקודם, והנלחמים בהתמרמרות נגד כל הנוטים כחוט השערה מהדוגמאות של קוריהם... כן, הדור החדש מתפלפל על הציונות ועל הסוציאליזם, כמו שהזקנים היו מתפלפלים בהלכות הקורבנות ובנגעים ואוהלות. הזקנים היו מוגיעים את מוחם בעניינים שכבר עבר זמנם, והצעירים מחדדים את שכלם בעניינים שלא באו עדיין לעולם:

"העצמיות המיוחדת של ישראל", זה חומר שככל הנראה אינו תלוי במקום ובזמן. סוחר הטטה רמז אל הסיימיסט הצעיר, באומרו בלעג: הנה בעל החלומות!

– אני חולם? – התקצף הצעיר על שזולזו בכבודו לעיני מכרו החדש – אדרבה אתם, "אחד העמיסטים", טעונים יקיצה.

סוחר הטטה צחק בביטול: "למדו נא אנשי "התחיה" את הפילוסופיה של אחד העם, אז יבינו כי שאיפותיהם מביאות לידי הצטמצמות עצמית ולא לידי התבטאות עצמית. הלא גם אתה, וויטסקי, אמרת כזאת?

וויטסקי, עורך דין צעיר, הניע בראשו בשלילה.

"מה שאמרתי אני – ביאר לְהַסְיִימִיסט – הוא, כי אתם הסיימיסטים בבקשכם את המעשיות הטריטוריאליט פרולטרית, איבדתם לגמרי את התאוריה. רק במפלגתנו לבדה תמצאו את הסינתזה של המעשיות והאידיאל. היא לבדה –

– לאיזו מפלגה אתה מתכוון? שאל דוד.

– המפלגה החדשה של הפועלים הסוציאלי-דמוקרטים-היהודים ברוסיה.

– זו היא היותר חדשה? חקר דוד בקרירות.

– והיותר טובה. אם אנחנו דורשים את פלשתנינה כמקום לתחייתנו הסוציאליט, אין זה אלא מפני שההכרח ההיסטורי –

מתוך דמעות – פירושן, “חידושי תורה”. כן, אלה הן כל “החדשות” המרעישות את עולם השלום הזה... כל ימיו היה דוד מרעים ומתריס נגד המלאכותיות של אותו העולם השוקט, והיה מאשים אותו ברפיון ידי עמו – אך בערב הזה ערגה נפשו אל נווה-המנוחה, להימלט אליו מהמציאות הקשה. הוא ניקר וחיטט בזיכרונו איזו “חדשות”, חידושי תורה, שאולי נעלמו מאנשי בית המדרש המילובקי.

בשמחה ובתקווה רבה פתח דוד את דלת בית המדרש, ובדובבו “שלום עליכם” ישב על ספסל לפני גמרא פתוחה. כרגע הקיפו אותו המון בחורים וזקנים:

– בן איזו מפלגה אתה? קראו כולם בתשוקה.

*

הפוגרום בא, אבל בצורה חדשה לגמרי: לא על ידי חוליגנים, לא על ידי פרובוקטורים, אלא בכוח הצבא. הובאה ארטילריה – ובתי היהודים נעשו קבריהם. אז ראה דוד כי “השגחה” חסכנית מנעה אותו מלבזבז את עיתו לחינם בהוראות ירייה... הארטילריה השתיקה את ריבות המפלגות. הסוציאליסטים למיניהם והציונים למיניהם נשתתקו לנצח. הכרחיות היסטורית אחת הכריעה את כולם...

תחת העבר לקחו להם לחומר את העתיד. וכן הוקמו בניינים הגיוניים משוכללים של ציונות בלי ציון, של סוציאליזם יהודי בלי סדר סוציאלי יהודי. המושג של צורכי ההווה אבד להם לגמרי; למה להם צרכים ממשיים, אם הדמיונות מספיקים חומר עד בלי די לעבודת המוח?...

היום רד ויאת ערב, ופתאום היה ההווה הריאלי למעמסה לדוד: הוא התחיל מתגעגע על אי-הריאליות, על אותו “העבר המת” אשר בו עוד מבליים היהודים החסידים את שעותיהם היותר מאושרות. הוא חפץ לשכוח את “המפלגות”, את פטפוטי הפוליטיקה והפילוסופיה, את ה“תוהו ובוהו” של היום הרע הזה. הוא רוצה לרחוץ את נשמתו בשעה של שלווה וקורות רוח. הוא רוצה ללכת ל“בית המדרש”, ששם הוגים בעלי הזקנים הלבנים בגמרות אכולות-עש, והבחורים מסלסלים את ניגונם התלמודי. שם ינוח אחרי הוויכוחים של השוק המילובקי; שם לא ידאג להגנה עצמית ולמגפה המודרנית.

הוא שאל לדרך “בית המדרש”. האח, באיזו אחווה ורעות יקבלו אותו הזקנים והבחורים! הם ישאלו אותו את השאלה העתיקה: מאיזו עיר אתה? ואחר כך ישאלוהו להרב אשר בעירו ולחדשות אשר בה. ו“החדשות” – דוד זכר זאת בצחוק